

in de Steigers

drieëntwintigste jaargang 2017 - nr. 1

west-vlaanderen
de gedreven provincie

in de Steigers

Erfgoednieuws uit West-Vlaanderen
drieëntwintigste jaargang 2017 - nr. 1

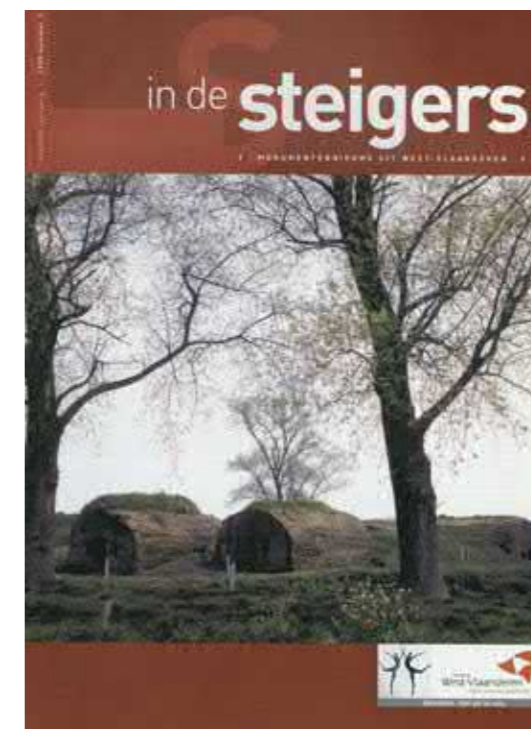
3. Een terugblik waardig
Myriam Vanlerberghe
4. In de Steigers – Een terugblik
Jeroen Cornilly
16. Bladeren door 22 jaargangen

Een terugblik waardig

In september 1994 verscheen het eerste nummer van *In de Steigers*, goed voor 24 bladzijden informatie over de Brugse Sint-Salvatorskathedraal. In de daaropvolgende 21 jaar bracht het tijdschrift het brede spectrum van het West-Vlaamse erfgoedbeleid in woord en beeld. Bovendien vond het tijdschrift vlot de weg naar een uitgebreid, trouw en geïnteresseerd lezerspubliek. Het was met spijt in het hart dat de deputatie in 2016 een punt achter dit provinciaal initiatief zette, een beslissing die een rechtstreeks gevolg was van de beslissing van de Vlaamse Regering om het beleidsdomein cultuur aan de provincies te onttrekken. Het was duidelijk dat een volwaardig en integraal erfgoedbeleid niet langer een provinciale taak zou zijn; een beleid waarin monumenten, musea, erfgoedbibliotheken, archeologie, archieven, cultureel erfgoed en immaterieel erfgoed een plaats krijgen. De voeding voor het tijdschrift zou voor een belangrijk deel wegvallen, het blad krampachtig in stand willen houden leek ons weinig zinvol.

Vele lezers gaven blijk van hun teleurstelling voor het verdwijnen van het tijdschrift en tezelfdertijd spraken ze hun waardering uit voor de constante kwaliteit van het blad. Het was een hart onder de riem voor de medewerkers van de Provincie die al die jaren hun schouders onder het tijdschrift gezet hebben. De idee groeide om het tijdschrift in schoonheid af te sluiten en nog een extra nummer te maken, een terugblik op 22 jaar *In de Steigers*. Marc Ryckaert en Jeroen Cornilly — die altijd ingestaan hadden voor de redactionele coördinatie — werkten samen met Sophie Muyllaert en Bart Schotte, die jarenlang regelmatig hun medewerking aan het tijdschrift verleenden, een concept uit. Het resultaat van hun denk- en schrijfwerk ligt nu voor u: een terugblik in de vorm van een tekst over 22 jaar *In de Steigers* en een selectie van 22 afbeeldingen (minstens één uit elke jaargang) als een overzicht van de veelheid aan onderwerpen en thema's die in de loop van de jaren aan bod kwamen. Daarnaast werd een index op de 22 jaargangen samengesteld en tenslotte werd een nog een nummer met historische afbeeldingen van de Brugse Sint-Salvatorskathedraal samen gesteld, waarmee de cirkel volledig rond gemaakt kon worden. Ik wens u veel leesplezier.

Myriam Vanlerberghe, gedeputeerde van cultuur

Kaftillustratie: de gevel van de gouverneursresidentie in Brugge (foto Stefan Dewickere).

Vorige pagina van links naar rechts: restauratiewerken aan de ramen van de Sint-Salvatorskathedraal in Brugge (foto Marc Ryckaert) – de Sint-Audomaruskerk van Bootshoeke op een historische prentkaart (Westlandica, Provinciale Erfgoedbibliotheek) – betonnen watertoren in Izegem (foto Stefan Dewickere).

Illustratie achterkaft: 18e-eeuwse plafondschildering in het huis Cordoeaniersstraat 10-12 (foto Hugo Maertens).

25 januari 1990. Een zware storm trekt over België en veroorzaakt heel wat schade. In Brugge komen enkele stenen van de Sint-Salvatorskathedraal los en vallen naar beneden. Op dat ogenblik is een architectenteam in opdracht van het West-Vlaamse provinciebestuur al enkele jaren bezig met de voorbereiding van een grootschalige restauratie van de kathedraal. De storm maakt duidelijk dat werken aan de toren hoogdringend zijn. De eigenlijke restauratie start in 1993, in september 1994 opent in het Provinciaal Hof in Brugge een tentoonstelling over de geschiedenis en de restauratie van de toren. Op hetzelfde ogenblik rolt het eerste nummer van de nieuwsbrief *In de Steigers* van drukpersen. Het tijdschrift blijft ruim twintig jaar lang het uithangbord van het provinciale erfgoedbeleid, goed voor 79 nummers en 2.556 pagina's tekst en foto's.

Een wetenschappelijke traditie

De publicatie van *In de Steigers* paste in een traditie van 30 jaar publiceren over West-Vlaamse monumentenzorg, erfgoed en geschiedenis in. Binnen de in 1955 opgerichte provinciale dienst voor cultuur, hadden

In de Steigers – een terugblik

monumentenzorg en historisch onderzoek van bij het begin heel wat aandacht gekregen. Een eerste wapenfeit was de tentoonstelling en de bijbehorende publicatie *Stille Getuigen* in 1964, een project dat vooral de verdienste was van twee jonge provinciale ambtenaren: Luc Devliegheer en Luc Schepens. De insteek was duidelijk en zou bepalend blijven voor het publicatiebeleid zoals dat de daaropvolgende 30 jaar vorm zou krijgen: aandacht voor typisch West-Vlaamse onderwerpen (boek en tentoonstelling behandelden de Eerste Wereldoorlog), aandacht voor aspecten die in het wetenschappelijk onderzoek sterk onderbelicht gebleven waren (de catalogus boorde een aantal nieuwe thematieken aan) en sterk wetenschappelijk onderbouwd.

Luc Schepens groeide in de periode 1966-1985 in zekere zin uit tot de provinciale historicus. Hij publiceerde veelvuldig over de geschiedenis van het provinciebestuur, de Eerste Wereldoorlog, Stijn Streuvels en de sociaal-economische ontwikkeling in het 19^e-eeuwse West-Vlaanderen. De meeste studies werden uitgewerkt in opdracht van het provinciebestuur en behandelden onderwerpen waarin de eigenheid van West-Vlaanderen mee vervat zit.

Luc Devliegheer legde zich toe op de West-Vlaamse monumentenzorg en de inventarisatie van het kunstpatrimonium. In de periode 1965-1987 verschenen tien delen van het *Kunstpatrimonium van West-Vlaanderen*. Het eerste deel uit 1965 kreeg de veelzeggende titel *Beeld van het Kunstbezit*. Het was een eigenzinnige, maar vooral representatieve selectie uit tien eeuwen architectuur en kunstproductie in West-Vlaanderen: van de romaanse doopvont in de Sint-Laurentiuskerk van Zedelgem tot Huib Hostes Onze-Lieve-Vrouwekerk in Zonnebeke. Opmerkelijk was zonder meer ook de opname van enkele 19^e-eeuwse monumenten zoals bijvoorbeeld de neogotische Onze-Lieve-Vrouwekerk in Vivekapelle of de neoclassicistische Sint-Maartenskerk in Desselgem. De andere ingrediënten voor de reeks waren ook al aanwezig: grondplannen gebaseerd op zorgvuldige opmetingen zodat gebouwen in hun volledige complexiteit gevat konden worden, en aandacht voor degelijke foto's, waarvoor zowel gebruik gemaakt werd van de collectie van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, als van nieuwe opnames gemaakt door de Brugse fotograaf Vanhaelewyn en eigen opnames van de auteur. Als tweede en derde deel

in de reeks verscheen de sterk wetenschappelijk onderbouwde inventaris van de huizen in Brugge, tot op vandaag een dankbaar werkinstrument voor elke Brugse architectuurhistoricus en monumentenzorger. In de daaropvolgende delen kwamen met het West-Vlaamse provinciebestuur gelieerde gebouwen aan bod (de Sint-Salvatorskathedraal, het Brugse Vrije) en inventarissen waarin het rurale patrimonium sterk aanwezig was (de Zwinstreek, molens).

Gelijkaardige aspecten kwamen ook aan bod in publicaties van dezelfde auteur die buiten deze reeks verschenen. De grote aandacht voor het rurale erfgoed was mede een gevolg van de uitbouw van het museum Bulskampveld in Beernem. *Landelijk en ambachtelijk leven*, waarvan drie edities verschenen, was een wetenschappelijke inventaris van landbouwgereedschap en ambachtelijk materiaal, gebaseerd op de museumcollectie en fraai geïllustreerd met tientallen tekeningen. In kleine studies over rosmolens in de kuststreek en over een vakwerkhuis in Sint-Anna bij Kortrijk kwamen aspecten van de rurale architectuur aan bod. Naar aanleiding van het Monumentenjaar 1975 verscheen een publicatie over 25 jaar monumentenzorg in West-Vlaanderen, waarin zowel de evoluties in de provincie als het provinciale aandeel aan bod kwamen. De honderden beelden in het boek maakten de resultaten en de uitdagingen van de monumentenzorg ook tastbaar.

Verder leverde Luc Devliegheer — veelal in samenwerking met andere auteurs — een belangrijke bijdrage aan de studie van het provinciaal gebouwenpatrimonium. Vermeldenswaardig zijn vooral publicaties over het kasteel Tillegem (1989) en het Provinciaal Hof in Brugge (1976). Het boek *Van Waterhalle tot Provinciaal Hof* sluit deze reeks van rijk geïllustreerde, wetenschappelijke publicaties af. Het verscheen in 1994, het jaar waarin *In de Steigers* van start ging. De titel van de nieuwsbrief was trouwens een voorstel van Luc Devliegheer geweest.

Een nieuwsbrief

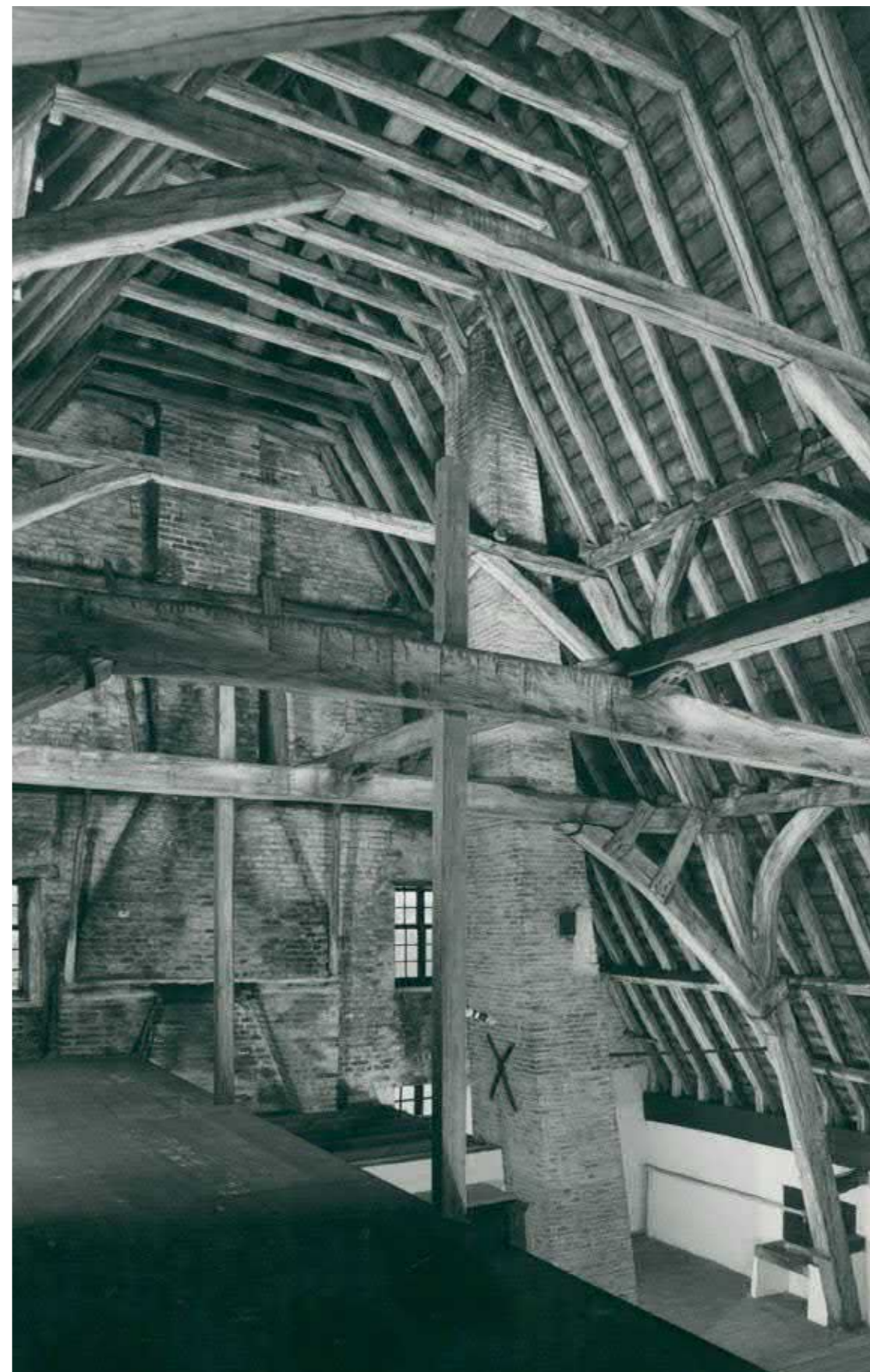
De start van *In de Steigers* mag zonder twijfel als een nieuw hoofdstuk in het provinciale publicatiebeleid beschouwd worden: een periodieke publicatie met laagdrempelige informatie voor een ruim publiek. Het blad was een idee van gedeputeerde Fernand Peuteman, die in eerste instantie een nieuwsbrief op het oog had over de restauratie van de Sint-Salvatorskathedraal. In het eerste nummer omschreef Peuteman *In de Steigers* dan ook nadrukkelijk als een 'nieuwsbrief' en kondigde in de toekomst twee nummers per jaar van telkens 8 bladzijden aan. Het eerste nummer was geheel aan Sint-Salvator gewijd, maar het was van meet af aan de bedoeling van de redactie om een ruimere focus te kiezen. Hierdoor zou dat streefcijfer van 8 bladzijden nooit gehaald worden, het tweede nummer dat in 1995

Links: het interieur van de neogotische Onze-Lieve-Vrouw-Geboortekerk in Vivekapelle. De foto werd gebruikt in het eerste deel van het 'Kunstpatrimonium van West-Vlaanderen' (foto H. Vanhaelewyn – Westlandica, Provinciale Erfgoedbibliotheek).

Rechts: de kapt van de gebundelde uitgave van 'De huizen te Brugge'.

Het gesloopte huis in de Geldmuntstraat 22 (foto H. Vanhaelewyn – Westlandrica, Provinciale Erfgoedbibliotheek).

De dakkap van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal in Damme (foto H. Vanhaelewyn – Westlandrica, Provinciale Erfgoedbibliotheek).

Ten geleide

De zorg om het monumentale erfgoed kent reeds een lange traditie in West-Vlaanderen. Dit hoeft geen verwondering te wekken. Onze provincie is immers rijk aan grote en kleine monumenten. Dat is niet alleen zo in historische steden als Brugge, Kortrijk of Ieper. Ook in andere steden en vaak tot in de meest bescheiden dorpen treft men waardevolle kerken, kastelen, molens, hoeven en huizen aan. Overigens is het begrip 'monument' de jongste jaren terecht verruimd en rekent men de overblijfselen van het industriële verleden, oude transportinfrastructuren, oorlogsrelicten en archeologische vondsten na eveneens tot het te beschermen patrimonium.

De Provincie is op verschillende wijzen rechtstreeks of onrechtstreeks bij de monumentenzorg betrokken. Dit bleek duidelijk uit het provinciaal Jaarboek 1992, waarin monumentenzorg en archeologie in West-Vlaanderen het centrale thema vormden. Dit overzicht van de provinciale betrokkenheid bij de zorg voor het monumentale patrimonium — dat tevens als aparte brochure verscheen — mocht op een grote belangstelling en waardering rekenen. De gunstige reacties op deze eenmalige publicatie deden het idee ontstaan om periodiek verslag uit te brengen over monumentenzorg in West-Vlaanderen, onder de vorm van een nieuwsbrief. De wenselijkheid van zo'n nieuwsbrief was des te groter, omdat het provinciale bestuur voor het ogenblik bouwheer is van een indrukwekkende en langdurige restauratiecampagne aan een van de belangrijkste monumenten in onze provincie: de Sint-Salvatorskathedraal in Brugge.

Het is dan ook niet genoeg dat ik het eerste nummer van *In de Steigers / Monumentennieuws uit West-Vlaanderen* begroet. Ik wens het nieuwe blad een goede vaart en een lang leven toe.

De Gouverneur
Olivier Vanneste

Origineel ontwerptekening van R. Chastel voor de herstructurering van Brugge, 1840 (Brugge, Rijkswaas)

Speciaal nummer ter gelegenheid van de tentoonstelling 'Toren in Steigers' en Open Monumentendag 1994

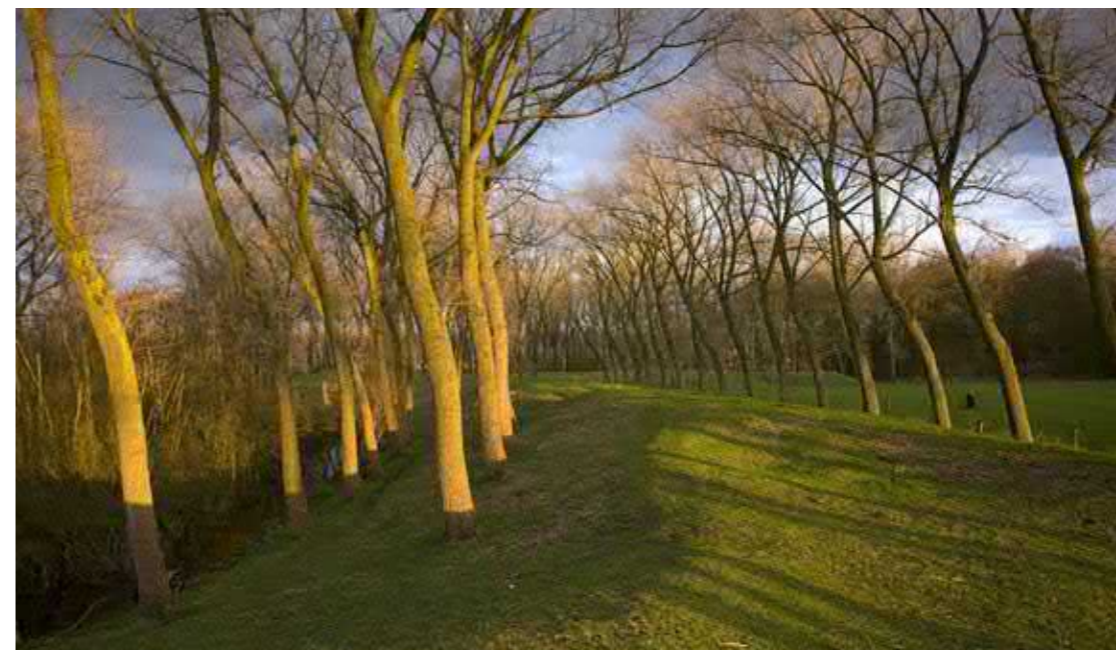

verscheen telde al onmiddellijk 16 bladzijden. Op zich hoefde dat niet te verbazen, want "over monumenten en monumentenzorg in West-Vlaanderen valt er veel en gevarieerd nieuws te melden" schreef Fernand Peuteman zelf al in het woord vooraf van het eerste nummer.

In de eerste tien jaargangen stond de monumentenzorg centraal, met bijzondere aandacht voor het provinciaal gebouwenpatrimonium of voor restauratieprojecten waarbij de Provincie sterk betrokken was. Naast de Sint-Salvatorskathedraal (waarvan de restauratiewerken verder werden gevolgd) kwamen onder meer ook het Bisschoppelijk Paleis, het Tolhuis, het Fort Napoleon in Oostende, de Wullepitmolen in Zarren, de schuur van Ter Doest in Lissewege, het Fort van Beieren in Koolkerke, een houten wagenshuur bij het kasteel Tillegem in Sint-Michiels en het domein Raversyde in Oostende nadrukkelijk in beeld. Daarnaast werden sporadisch ook artikels opgenomen over door de Provincie mee gesubsidieerde restauratiewerven, zoals het romaanse kerkje in Snellegem, de Onze-Lieve-

Vrouwekerk van Lissewege en het Huis de Grote Sterre in Damme.

Vanaf de tweede jaargang was er ook nadrukkelijk aandacht voor de jaarlijkse Open Monumentendag (OMD), een publieksproject waarin de Provincie tot voor enkele jaren sterk participeerde. In 1995-1997 verscheen telkens een nummer buiten reeks, waarin de provinciale opengestelde monumenten kort werden toegelicht, al dan niet aangevuld met een bijdrage waarin het jaarthema werd geduid. Vanaf 1998 werd het OMD-nummer volwaardig deel van het tijdschrift en kwam de nadruk vooral op duiding bij diverse aspecten van het jaarthema te liggen. Publieksactiviteiten en provinciale projecten die het publiek bewust moesten maken van de waarde van het (West-Vlaamse) erfgoed zouden in de loop van de jaren nadrukkelijk hun plaats opeisen in het tijdschrift. Over Oorlog en Vrede in de Westhoek, het kustnetwerk Erfgoed & Musea en het netwerk Versterkte Steden werd bijvoorbeeld regelmatig bericht.

Vaste Rubrieken

In de tweeëntwintig jaargangen van *In de Steigers* zijn drie vaste rubrieken te vinden. De 'Boekenplank', waarvan de eerste aflevering al in het tweede nummer verscheen, bracht uiteenlopende publicaties over het West-Vlaamse erfgoed en de monumentenzorg onder de aandacht. In totaal zouden er tussen 1995 en 2012 niet minder dan 26 afleveringen van de boekenplank verschijnen.

In het tweede nummer van jaargang 1995 werd onder de titel "Nieuw op de monumentenlijst" een overzicht van alle in de jaren 1994-1995 door de Vlaamse overheid wettelijk beschermde monumenten gepubliceerd. De publicatie was een gevolg van de werking van de provinciale dienst cultuur, aangezien deze de adviezen voorbereidde die de deputatie over beschermingsvoorstellen uitbracht. In deze eerste versie bevatte de lijst nauwelijks duiding bij de nieuwe beschermingen. In de loop van de jaren zou de duiding niet alleen uitgebreider worden, maar verschenen er naar aanleiding van recente beschermingen ook meer diepgravende artikels over het West-Vlaamse erfgoed. Bijdragen over art nouveau in Oostende, het werk van de modernistische architect Jozef De Bruycker of bruggen in de Brugse binnenstad zijn maar enkele voorbeelden. Vanaf 2013 verscheen de rubriek niet meer omdat de Provincie niet langer een adviserende bevoegdheid had in het beschermingsbeleid.

De rubriek 'Kort Monumentennieuws' verscheen in 1998 voor het eerst, niet toevallig op het ogenblik dat

ook de lay-out van *In de Steigers* een eerste keer werd aangepast. In deze rubriek werden uiteenlopende korte bijdragen over monumenten in West-Vlaanderen gebundeld. Zowel de bescherming, de restauratie als de ontsluiting van het onroerend erfgoed kwamen aan bod. Voor de redactie van de vele korte signalementen werd een beroep gedaan op de medewerkers van zowel de provinciale dienst cultuur als van andere provinciale diensten. In de loop van de jaren bleek de noemer niet langer de inhoud te dekken. Zowel in de provinciale erfgoedwerking als in de bijdragen van *In de Steigers* kreeg het 'culturele' en 'immateriële' erfgoed een belangrijker aandeel. De tiende jaargang ging daarom gepaard met een aanpassing van de ondertitel van *In de Steigers*: "Monumentennieuws uit West-Vlaanderen" werd vervangen door "Erfgoednieuws uit West-Vlaanderen", een aanpassing aan de realiteit. De rubriek "Kort Monumentennieuws" werd logischerwijze herdoopt tot "Kort Erfgoednieuws", met vanaf dan onder meer ook ruime aandacht voor musea in West-Vlaanderen.

West-Vlaamse thema's

Wie door de tweeëntwintig jaargangen van *In de Steigers* bladert, zal twee grote constanten zien. Enerzijds is er de aandacht voor de provinciale erfgoedwerking en anderzijds komt wat wel eens als het DNA van het West-Vlaamse erfgoed werd omschreven, duidelijk naar voor. De aandacht voor het provinciale patrimonium hoeft niet te verbazen. *In de Steigers* startte nu eenmaal als een nieuwsbrief over de Sint-Salvatorskathedraal, een monument waarvoor de Provincie als bouwheer

Links: de kaft van het eerste nummer van *In de Steigers*.

Rechts boven: de traphal van de bisschopsresidentie in Brugge met het wapen van Bisschop Hendrik Jozef van Susteren (foto Hugo Maertens).

Rechts onder: de vestingen van Ieper (foto Marc Ryckaert).

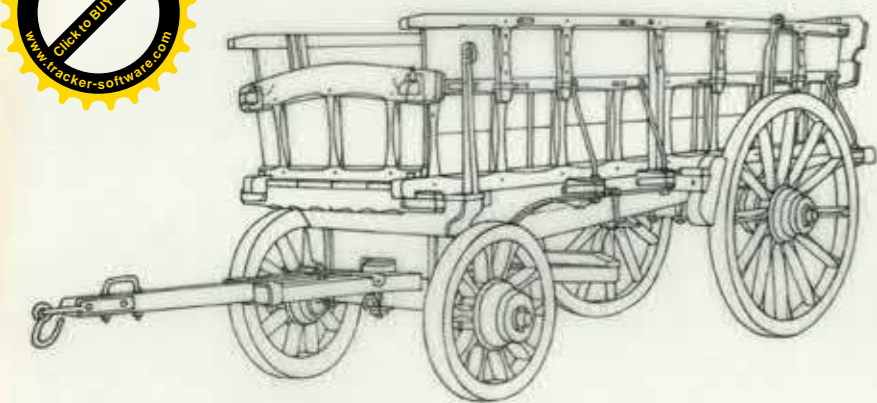
Het Fort van Beieren in Koolkerke (foto Misjel Declere).

optreedt. In de loop van de jaren werd ook over andere provinciale restauratieprojecten uitvoerig bericht. Vermeldenswaardig zijn onder andere het Tolhuis in Brugge, de Wullepitmolen in Zarren en de schuur van Ter Doest in Lissewege. De aandacht ging daarbij niet louter naar de restauratiewerkzaamheden zelf, maar ook naar het archeologisch of bouwhistorisch onderzoek dat naar deze gebouwen verricht werd. In de loop van de jaren kwamen steeds uiteenlopendere aspecten van het provinciaal patrimonium ter sprake. Ook de provinciale domeinen (waaronder het Fort van Beieren in Koolkerke of de Kimmelberg in Kimmel) en de provinciale musea kwamen regelmatig aan bod in het tijdschrift. Verder kregen provinciale erfgoedinitiatieven zoals ontsluitingsprojecten, tentoonstellingen, publicaties, de werking van Monumentenwacht West-Vlaanderen, ... ruim aandacht.

De erfgoedwerking van de Provincie West-Vlaanderen concentreerde zich in de loop van de jaren steeds sterker op een aantal thema's die onlosmakelijk met de West-Vlaamse identiteit verbonden zijn. Vier thema's staan daarbij centraal: het verhaal van de Eerste Wereldoorlog (met inbegrip van de wederopbouw), het maritieme verhaal, het landelijke leven en het vlas (en bij uitbreiding de industriële ontwikkeling van Zuid-West-Vlaanderen). Dit "DNA" van de provincie West-Vlaanderen komt ook duidelijk terug in veel van de inhoudelijke bijdragen en korte berichten die in *In de Steigers* verschenen. Bij het doornemen van het tijdschrift moet daar nog één thema aan toegevoegd worden: versterkingen. De Europese projecten 'Wandelen in versterkte steden' en 'Staats-Spaanse Linies' zorgden voor een grote belangstelling voor stadsversterkingen in West-Vlaanderen, van de Franse tot aan de Nederlandse grens.

In de laatste tien jaargangen van *In de Steigers* werden regelmatig een aantal thema's sterker uitgewerkt in de vorm van themanummers, een werkwijze die door de lezers ten zeerste werd gesmaakt. De eerste aanzet tot deze werkwijze was al in 1999 gegeven met het Open Monumentendagnummer waarin naar aanleiding van het jaarthema 'Via Europa. Reisverhalen in steen' in een reeks artikelen de Europese dimensie van het West-Vlaamse onroerend erfgoed werd verduidelijkt. Alles bij elkaar verschenen er een 15-tal themanummers over onder meer de Eerste Wereldoorlog (2006), over kusterfgoed (een nummer over Blankenberge uit 2004), over daken (2010) of over een belangrijke West-Vlaamse figuur (zoals over Jozef Viérin in 2009). In samenwerking met het bisdom werd in 2008 in de aanloop naar het jubileumjaar van het Bisdom Brugge (450e verjaardag van de oprichting en 175e verjaardag van de heroprichting) een nummer samengesteld waarin de relatie

tussen het bisdom en de Provincie, en de gebouwen van het bisdom aan bod kwamen. De provinciale erfgoedwerking kwam in beeld met een nummer over de regionaal erkende musea (2015), terwijl de provinciale domeinen het onderwerp vormden van themanummers over de Kemmelberg (2012) en spoorwegen (2015). De heropening van het Lijsternest in 2014 was de aanleiding om een aantal artikelen over Stijn Streuvels, zijn werk en zijn woning te bundelen. De veelzijdige werking van de Provinciale Archiefdienst werd in de kijker geplaatst naar aanleiding van de 20^e verjaardag in 2014. Een aantal themanummers gaven meer duidelijkheid bij de tentoonstellingen die de Provinciale Erfgoedbibliotheek in het Tolhuis organiseerde: over historische huizen (2007), plannen voor de wederopbouw (2008), stadsversterkingen (2011) en de Brugse kunstenaar Jules Fonteyne (2013). Een meer globaal overzicht van de collectie van de Provinciale Erfgoedbibliotheek verscheen in 2015, samen met de tentoonstelling Westlandica in het Provinciaal Hof.

Beelden

De collectie van de Provinciale Erfgoedbibliotheek bleek vanaf de eerste jaargang van *In de Steigers* een bijzonder

rijke bron voor illustratiemateriaal. Beelden hebben in het tijdschrift altijd een bijna even belangrijke plaats als de teksten ingenomen. Historische afbeeldingen — foto's, prentkaarten, lithografieën, etsen, etc. — zijn niet alleen erfgoed op zich, maar brengen het verleden van onze gebouwde en landschappelijke omgeving ook tot leven. In de loop van de jaren verschenen bovendien ook enkele bijdragen over de geschiedenis van de fotografie, gebaseerd op beelden van West-Vlaamse steden en dorpen waaronder een bijdrage over de glasplaten van Alberic Goethals, een artikelenreeks over de zogenaamde 'photochrom'-prenten, grotendeels gebaseerd op beelden uit de Library of Congress in Washington. Deze voorbeelden geven aan dat er ook veelvuldig uit andere collecties geput werd, waaronder de fototeek van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium en uit de verzamelingen van diverse archieven binnen en buiten West-Vlaanderen.

In de loop van de jaren werden ook heel wat foto's speciaal voor het tijdschrift gemaakt, waarbij — naast de eigen inbreng van de redacteurs — vaak een beroep gedaan werd op professionele fotografen. Naast Daniel Leroy en Danny De Kievith, waren het vooral Hugo Maertens en Stefan Dewickere die in opdracht van *In de Steigers* het West-Vlaamse erfgoed in beeld brachten. Ze werden als het ware de 'huisfotografen' van het blad. Van Hugo Maertens verscheen in 1997 in *In de Steigers* een fotoreportage van het leegstaande en op restauratie wachtende Tolhuis in Brugge, een portfolio dat vandaag een uniek tijdsdocument vormt. Hugo Maertens fotografeerde in opdracht van de Provincie tientallen monumenten — vooral interieurs — in Brugge en de rest van West-Vlaanderen, gaande van het majestueuze Provinciaal Hof in Brugge, over een 20^e-eeuwse tearoom op de zeedijk van Oostende tot een 18^e-eeuws boerenhuis in Alveringem. Foto's van Stefan Dewickere verschenen vooral vanaf 2010 in het tijdschrift. Hij maakte fotoreportages van onder meer Het Lijsternest in Ingooigem, de Kemmelberg, orgels en beiaarden, de Groene Assen en het provinciaal domein De Palingbeek bij Ieper.

Andere publicaties

Een deel van het voor *In de Steigers* gebruikte beeldmateriaal was tot stand gekomen in het kader van andere provinciale publicaties, waarover ook in het tijdschrift bericht werd. *In de Steigers* was met andere woorden onderdeel van een ruimer publicatiebeleid. De aandacht voor beeldmateriaal, toegankelijke teksten voor een ruimer publiek, het provinciale patrimonium en het erfgoed dat zo kenmerkend is voor West-Vlaanderen was ook hier aan de orde. Als een soort 'aanvulling' op de rubriek 'Nieuw op de monumentenlijst' verscheen in 2001-2005 het driedelige *Monumentaal West-Vlaanderen*, een overzicht van alle beschermde monumenten, stads- en dorpsgezichten en landschappen. In 2005 werd gestart met de publicatie van een reeks 'Erfgoedgidsen' waarvan de onderwerpen nauw met het DNA van het West-Vlaamse erfgoed verbonden waren. De eerste twee delen behandelden het rurale verleden van de Provincie: een studie over de vakwerkbouw (2005) en een publicatie over boeren, bakkers en brouwers (2006). Het industriële verleden van Zuid-West-Vlaanderen kwam aan bod in *Vlasparlee* (2013) en in een sociaaleconomische streekgeschiedenis (2012). In *Modern bouwen tussen strand en duin* (2007) kwam ten-

slotte een weinig bekend aspect van het kusterfgoed aan bod. Datzelfde kusterfgoed was eerder het onderwerp geweest van een reeks van 10 erfgoedwandelroutes (één voor elke kustgemeente) en van de pocket *Van Kykhill tot Zwin* (2006). Het provinciaal patrimonium kwam dan weer duidelijk in beeld in de rijk geïllustreerde gids voor Het Lijsternest (2015) en het goed gedocumenteerde boek over de Palingbeek (2016), waarin het bewogen verhaal van het kanaal tussen Ieper en de Leie centraal staat. Samen met de laatste nummers van *In de Steigers* is dit boek het slotstuk van de provinciale erfgoedpublicaties.

Jeroen Cornilly

Het kasteel 'De Breidels' in Oostkamp. De tekening werd omstreeks 1855 gemaakt door A. Mollez (Westlandica, Provinciale Erfgoedbibliotheek).

Pagina 14:

de woonkamer van de villa Les Zéphirs in Westende (boven) en het interieur van een boerenhuis in de Kruisstraat 1 in Alveringem (onder) (foto's Hugo Maertens).

Pagina 15:

de vroegere spoorwegbedding van de Vrijbosroute in Staden met resten van sporen en een betonnen afsluiting (boven) en restant van de vaart Ieper-Komen (onder) (foto's Stefan Dewickere).

Boven: een kar uit de collectie van het Provinciaal Museum Bulskampveld (tekening Johan Van Steenkiste).

Midden: de kleine Britse militaire begraafplaats 1st D.C.L.I. Cemetery in het Provinciaal Domein De Palingbeek in Zillebeke (foto Stefan Dewickere).

Onder: de zeedijk van Duinbergen aan het begin van de 20e eeuw (Westlandica, Provinciale Erfgoedbibliotheek).

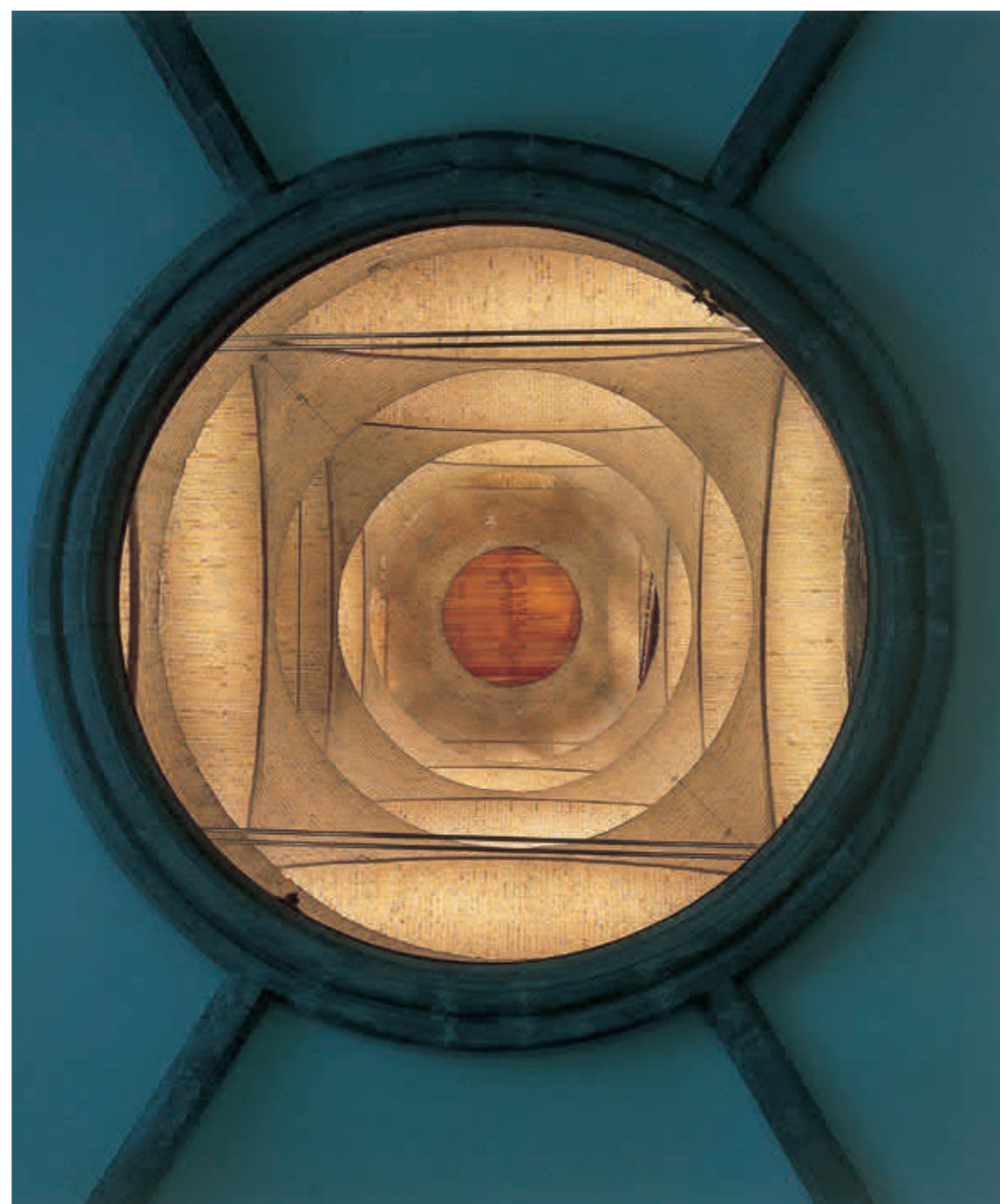

Bladeren door 22 jaargangen

In de Steigers was vanaf het eerste nummer een rijk geïllustreerd tijdschrift, met zowel historische documenten, oude prentkaarten en speciaal voor het tijdschrift gemaakte opnames van West-Vlaamse gebouwen, steden, dorpen en landschappen. We stelden daarom een terugblik op 22 jaar *In de Steigers* samen aan de hand van foto's. Uit elke jaargang werden op basis van een voor de geschiedenis van het tijdschrift relevant thema één of twee afbeeldingen geselecteerd, soms aangevuld met een afbeelding over hetzelfde thema uit een andere jaargang. In deze

selectie van 36 beelden zit zowel de grote variatie aan thema's en onderwerpen die in de loop van de jaren behandeld werden vervat, als de rijkdom aan soorten illustraties die voor het tijdschrift gebruikt werden. De selectie werd gemaakt door Jeroen Cornilly en Marc Ryckaert, die de voorbije 22 jaar de redactionele coördinatie van het tijdschrift voor hun rekening namen. Ze werden daarbij geholpen door Sophie Muyliaert en Bart Schotte, regelmatige medewerkers van *In de Steigers*.

Interieur van de toren van de Sint-Salvatorskathedraal. Het beeld wordt gekenmerkt door de bakstenen ringen die vanaf 1843 werden aangebracht ter versteviging van de toren om het gewicht van de torenbekroning te kunnen dragen (foto Hugo Maertens).

1994 (p.1)

De restauratie van de Sint-Salvatorskathedraal was de aanleiding voor de start van het blad *In de Steigers*. Op de eerste pagina van het eerste nummer stond deze presentatietekening van de Engelse architect Robert Chantrell uit 1840 voor het voltooiën van de kathedraal. (Rijksarchief Brugge – foto Hugo Maertens)

1995 (p. 22) / 2000 (p. 1)

De Provincie West-Vlaanderen had een belangrijk aandeel in de restauratie van het Fort Napoleon in Oostende, het belangrijkste militaire bouwwerk uit de vroege 19^e eeuw in West-Vlaanderen. In de loop van de jaren verschenen verschillende bijdragen over het Fort Napoleon. Toestand voor restauratie (boven – foto Marc Ryckaert) en luchtfoto uit 2000 van het geres taureerde fort (foto Daniël de Kievith).

1996 (p. 5) / 2012 (p. 17)

Monumentenwacht West-Vlaanderen werd in 1992 opgericht om de preventieve conservatie van het onroerend erfgoed te stimuleren. De werkzaamheden van de West-Vlaamse monumentenwachters kwamen regelmatig aan bod in de kolommen van *In de Steigers*. In 1996 onthulden de monumentenwachters de geres taureerde galmgaten van de Sint-Salvatorskathedraal (boven). Monumentenwacht wordt ook ingeschakeld voor de inspectie van provinciale monumenten zoals het Provinciaal Hof in Brugge (onder) (foto's Fernand Proot / Monumentenwacht West-Vlaanderen)

1997 (p. 16)

In 1995 kocht de Provincie het historische Tolhuis aan het Jan Van Eyckplein in Brugge. Na een ingrijpende restauratie opende het gebouw de deuren als provinciaal informatiecentrum en Provinciale Bibliotheek. Sinds 2017 is in het Tolhuis een ondernemerscentrum gehuisvest. In 1997 fotografeerde Hugo Maertens de interieurs van de voormalige stadsbibliotheek in het Tolhuis. Dit portfolio is een unieke getuige van het gebouw voor restauratie (foto Hugo Maertens).

1998 (p. 50) / **2015**

Open Monumentendag was en is nog steeds het moment bij uitstek om kennis te maken met ons bouwkundig erfgoed. De Provincie opende regelmatig ook de deuren van haar eigen historische gebouwen voor het publiek. In 1998 werd de ambtswoning van de gouverneur aan de Brugse Burg voor het eerst opengesteld. Naar aanleiding daarvan verscheen een fotoreportage die ondertussen historisch te noemen is aangezien verschillende ruimtes ondertussen gerestaureerd werden. De hal van de gouverneursresidentie in 1998 (boven, foto Hugo Maertens) en na restauratie (onder, foto Stefan Dewickere).

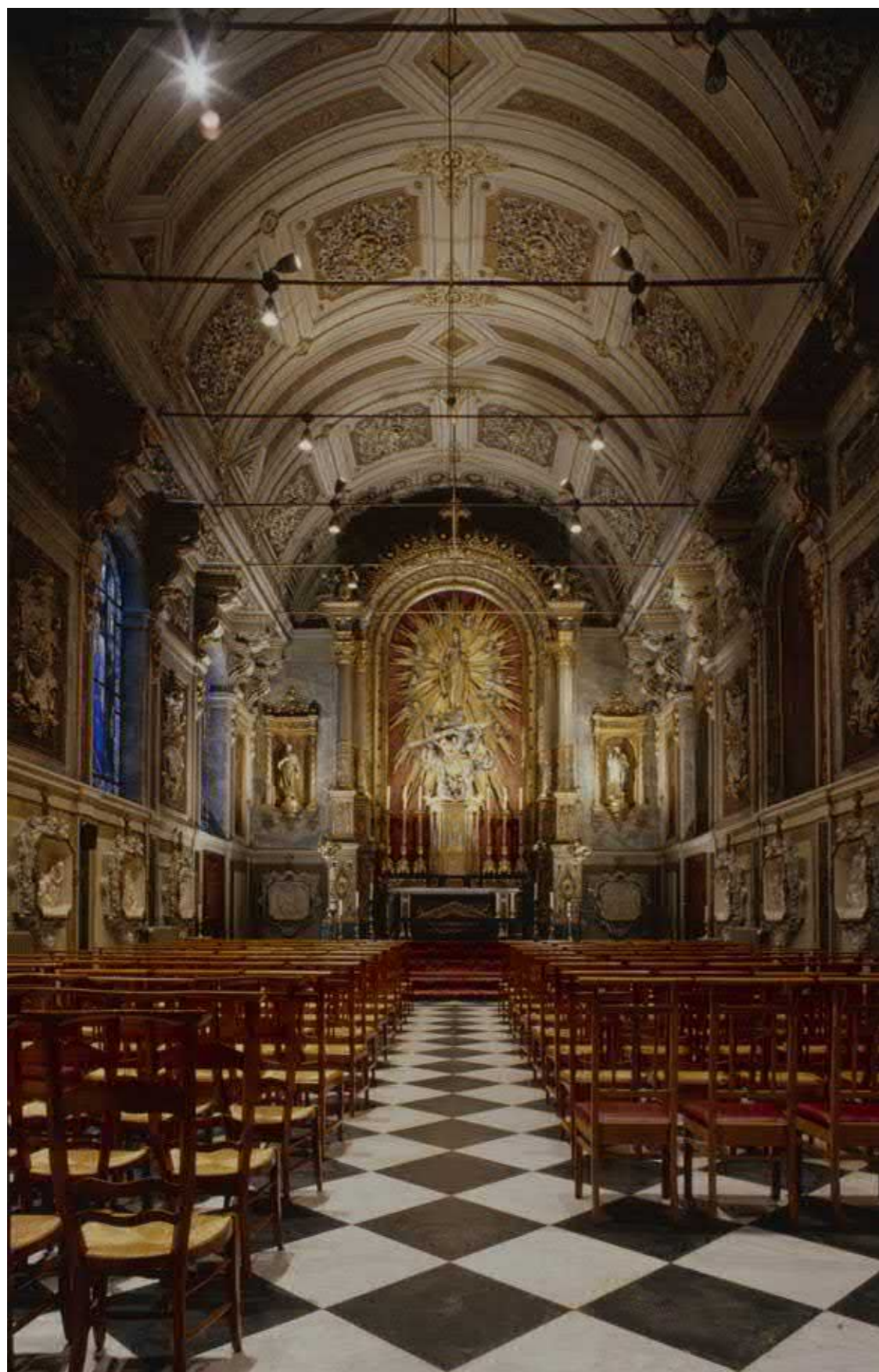
1999 (p. 77)

Op 14 oktober 1999 tilde een zware kraan de molenkast- en kap op de voet van de Wullepitmolen in Zarren. Nadat in 1996 de vervallen molen volledig gedemonteerd was, werd in 1998 gestart met een ingrijpende restauratie. Uiteindelijk kon de provinciale molen op 9 juni 2000 feestelijk ingewijd worden (foto Marc Rycckaert).

2000 (p. 36 en 43)

'Versterkte steden' was een langlopend Europees cultuurhistorisch project waarin de Provincie West-Vlaanderen samen met Nord-Pas-de-Calais en Kent partner was. Voor West-Vlaanderen werd rond de steden Ieper, Lo, Menen, Nieuwpoort en Veurne gewerkt. Er verscheen een wandelbrochure en er werden diverse educatieve acties opgezet. Gezicht op Lo uit Sanderus' *Flandria Illustratie* (1641-1644) (boven, privéverzameling – foto Hugo Maertens). Het kasteel van Rochester (onder, foto Marc Rycckaert).

2001 (p. 48)

In 2001 verscheen het eerste deel van *Monumentaal West-Vlaanderen*, een overzicht van alle beschermde monumenten, stads- en dorpsgezichten, en landschappen in West-Vlaanderen. De andere twee delen verschenen in 2003 en 2005. Hugo Maertens fotografeerde voor deze publicaties bekende en minder bekende historische interieurs in West-Vlaanderen. De Gouden Kapel in het klooster Avé Maria in Izegem (foto Hugo Maertens).

2002 (p. 32 en 35)

In het kader van de restauratie van de Sint-Salvatorskathedraal werd ook de schatkamer volledig heringericht. Het project vormde een boeiende samenwerking tussen de kathedrale kerkfabriek, de architecten, de Vlaamse overheid en het provinciebestuur. Deze laatste trad niet alleen op als bouwheer maar maakte ook de selectie van wat getoond zou worden en tekende de opstelling van de stukken uit. De heringerichte schatkamer, met onder meer enkele Vlaamse primitieven, werd in 2002 plechtig geopend (foto's Hugo Maertens).

2003 (p. 16) / 2008 (p. 47)

De rijke beeldcollectie van de provinciale Erfgoedbibliotheek Westlandica vormde vanaf de eerste jaargang een haast onuitputtelijke bron voor het illustreren van het tijdschrift. Prentkaarten uit de late 19e en de vroege 20e eeuw zijn dankbaar om het veranderende stads- en dorpsbeeld van West-Vlaanderen tot leven te laten komen. Chromolithografische kaart uit 1903 van de Spiegelrei in Brugge, afkomstig het fonds Verbouwe. De restauratie van de Poortersloge is nog niet voltooid (boven). Prentkaart uit de jaren 1920 van de herberg 'De Katteroghe' langs de Blankenbergse Steenweg in Zuienkerke (onder) (Westlandica. Provinciale Erfgoedbibliotheek).

2004 (p. 30-31)

In de Steigers besteedde ook regelmatig aandacht aan de geschiedenis van de fotografie. Zowel de fotografische technieken als de documentaire waarde van foto's kwamen aan bod. In 2004-2005 verscheen een reeks over photochroms, een kleurendrukprocédé dat tijdens de late 19e en vroege 20e eeuw gebruikt werd voor het in kleur afdrucken van zwart-wit negatieven. Photochroms van het in 1874 gebouwde neogotische station op het Zand in Brugge en van flanerende toeristen op het staketsel van Oostende (Washington, Library of Congress, Prints and Photographs Division).

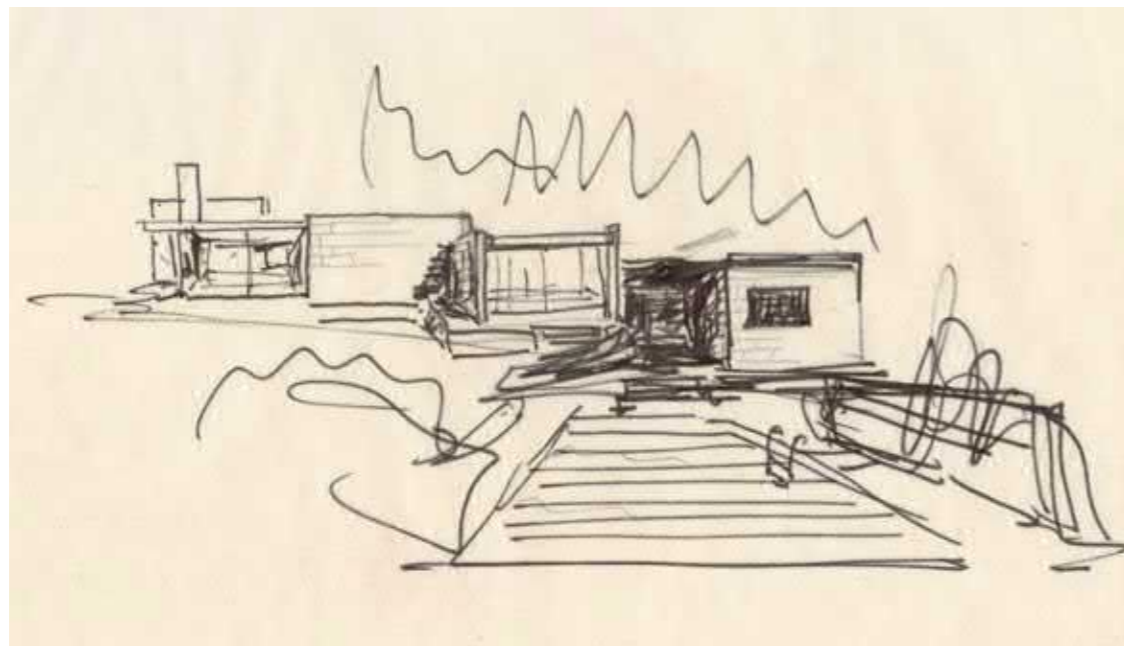
2005 (p. 91, 100)

Landelijke architectuur is een belangrijk aspect van het West-Vlaamse bouwkundig erfgoed. Het onderwerp kwam regelmatig aan bod, met een bijzondere belangstelling voor houtbouw. De gerestaureerde houtconstructie van de schuur van Ter Doest in Lissewege (boven) en een maquette met de reconstructie van de laatmiddeleeuwse vakwerkconstructie in de Palingstraat 6 in Watou (foto's Hugo Maertens).

2006 (p. 40, 44)

De Eerste Wereldoorlog is voor West-Vlaanderen één van de meest ingrijpende gebeurtenissen uit de recente geschiedenis. De Provincie West-Vlaanderen doet al sinds de jaren 1960 actief onderzoek naar de geschiedenis van de Eerste Wereldoorlog en zet zich in voor een serene herdenking van de oorlog. Het erfgoed van de Eerste Wereldoorlog kwam regelmatig aan bod, onder meer in een volumineus themanummer uit 2006 dat de neerslag vormde van een grootschalig inventarisatieproject van alle relictten. Het pokdalige oorlogslandschap van Hill 60 in 2006 (boven) en Bedford House Cemetery in Zillebeke (onder, foto's Daniël Leroy).

2007 (p. 128 en 130)

In 2007 publiceerde de Provincie West-Vlaanderen het boek *Modern bouwen tussen strand en duin*, over de architectuur aan de Belgische kust in de periode 1945-1975. Tijdens het cultuur-toeristisch project over kusterfgoed was gebleken dat over dit aspect van de kustarchitectuur maar weinig informatie beschikbaar was. Voor het beeldmateriaal werd onder meer uit privécollecties geput. Een ontwerpschets van Paul Felix voor de villa 'Trapegeer' in De Panne (onder - archief Paul Felix, Oostende) en het verdwenen open luchtwembad uit de jaren 1950 in het Zoute (boven - privécollectie Gent).

2008 (p. 9 en 11)

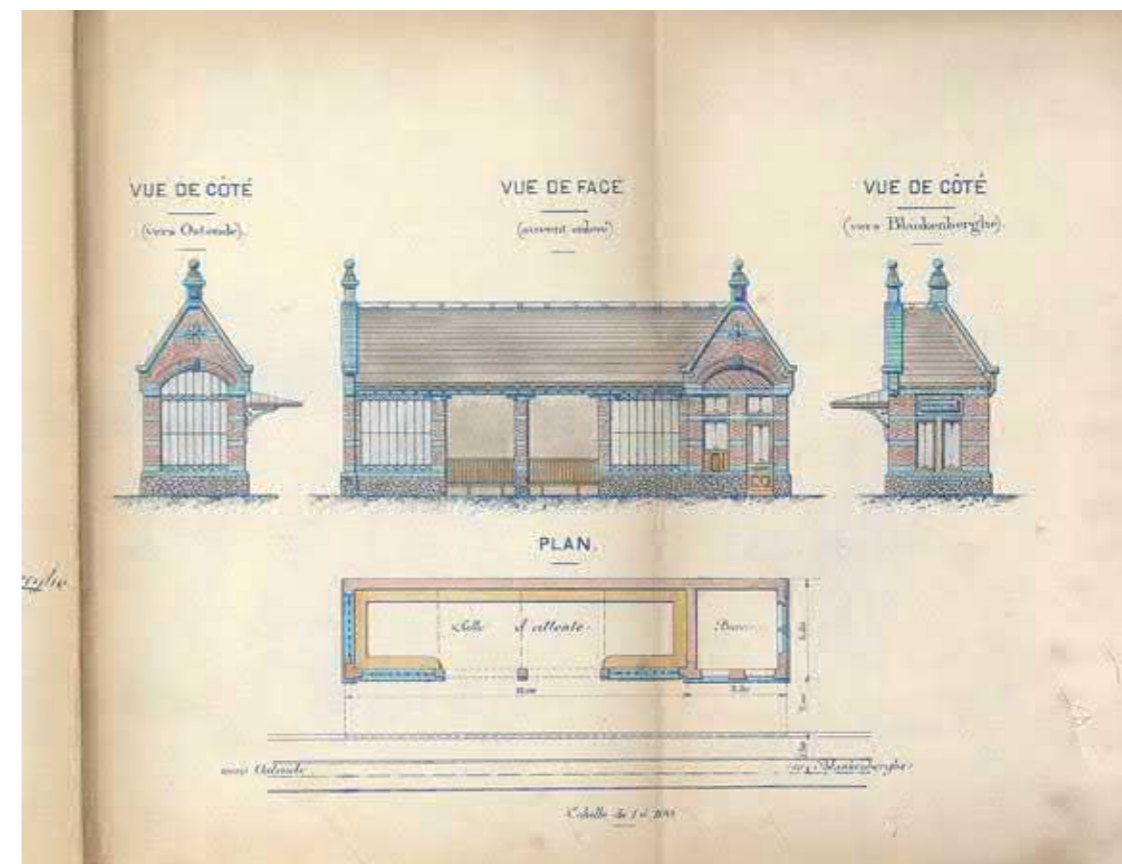
Verspreid langs de Belgische kust liggen tientallen restanten van de Atlantikwall, de kustverdedigingslinie die de Duitse bezetter tijdens de Tweede Wereldoorlog uitbouwde. De belangrijkste concentratie aan de Belgische kust is te vinden in het provinciaal domein Raversyde. Naar aanleiding van een thematische bescherming van deze relictten door de Vlaamse Overheid, publiceerde *In de Steigers* een bijdrage over de Atlantikwall. De batterij *Salzwedel Neu* in het Provinciaal Domein Raversyde (boven - foto Jeroen Cornilly) en de vuurleidingsbunker van de kustbatterij in de duinen van Bredene (onder - foto Marc Ryckaert).

2009 (p. 45 en 118)

In 2009 was het negentig jaar geleden dat de wederopbouw van de Verwoeste Gewesten van start ging. De Provincie West-Vlaanderen participeerde in een project over de geschiedenis van de wederopbouw en hoe met het erfgoed in de toekomst kon omgegaan worden. Aspecten van de geschiedenis kwamen aan bod in de werking van de Provinciale Erfgoedbibliotheek en in *In de Steigers*. De wederopbouwervaren van de Sint-Niklaaskerk in Diksmuide (boven – archief Viérin, Brugge) en van de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Nieuwpoort (onder – Westflandrica, Provinciale Erfgoedbibliotheek).

2010 (p. 16 en 17)

De Lijn vierde in 2010 de honderdste verjaardag van de kusttram met onder meer een publicatie en een tentoonstelling. Daarvoor kon ze putten uit de collecties van het Provinciaal Archief en de Provinciale Erfgoedbibliotheek. De Lijn zou in 2011 voor dit erfgoedproject de eerste West-Vlaamse erfgoedprijs in ontvangst mogen nemen. Ontwerp voor een tramhalte in Wenduine uit de vroege 20e eeuw (boven – Provinciaal Archief West-Vlaanderen, foto Hugo Maertens) en prentkaart van een tramhalte in Blankenberghe (onder – Westflandrica, Provinciale Erfgoedbibliotheek).

2011 (p. 132)

De Provincie West-Vlaanderen interviewde in 2011 zevenentwintig vissersvrouwen om zo het leven en de verhalen van de vissersvrouw aan wal onder de aandacht te brengen. De interviews vormden de basis voor een theatervoorstelling en een DVD. Fotograaf Wouter Rawoens maakte portretten van de vrouwen met een voor hen betekenisvol voorwerp in hun handen (foto Wouter Rawoens).

2012 (p. 50) / **2008** (p. 53)

De Provincie beheert een aantal markante erfgoedlandschappen die regelmatig in *In de Steigers* aan bod kwamen. Aan de Kemmelberg en het archeologische verhaal van deze site werd in 2012 een volledig nummer gewijd. (boven – foto Stefan Dewickere). In Damme restaureerde de Provincie in het kader van een Europees project een deel van de stadswallen, die in 2008 geopend werden (onder – foto Lieven Vergauwen).

2013 (p. 107)

De Provincie West-Vlaanderen organiseerde in 2013 een 'collectiedag' in het kader van het Europees project *Europeana Collections 1914-1918*. Het ruime publiek kon er allerhande voorwerpen uit de Eerste Wereldoorlog laten digitaliseren en de bijbehorende verhalen laten optekenen. Naar aanleiding van deze dag schonk de heer Hugo Martel aan de Provinciale Erfgoedbibliotheek de briefwisseling, foto's, dagboeken en medailles van Léon Martel (1895-1918). Titelpagina van een schriftje waarin Léon Martel foto's bewaarde (Westlandrica, Provinciale Erfgoedbibliotheek).

2014

Het Lijsternest, de eigen woning van Stijn Streuvels, kwam in 1977 in het beheer van de Provincie West-Vlaanderen, die het huis ook voor het ruime publiek openstelde. In 2007 bleek een restauratie hoogdringend, waarna het Lijsternest in 2008 de deuren sloot. Uiteindelijk kon het volledig heringerichte Streuvelshuis in 2014 opnieuw de deuren openen. Veel aandacht was besteed aan een getrouwe reconstructie van het interieur zoals het er op het ogenblik van het overlijden van Streuvels moet hebben uitgezien. Op de werktafel aan het beroemde panoramische raam werd een afgietsel van de hand van Streuvels gelegd (foto Stefan Dewickere).

2015 (p. 77)

Westflandrica, Provinciale Erfgoedbibliotheek vierde in 2015 haar vijftigste verjaardag met een collectieboek en een tentoonstelling in het Provinciaal Hof in Brugge. Uit de 330 tentoongestelde documenten werden 25 markante stukken geselecteerd. De verhalen achter elk van deze stukken werden gebundeld in een themanummer van *In de Steigers*. Een van de stukken was een glasplaat genomen door Stijn Streuvels van een oude vrouw voor haar deur. De vrouw zou model staan voor het personage Lita Lo uit het verhaal *Op den dool* (Westflandrica, Provinciale Erfgoedbibliotheek).

in de Steigers

Colofon

In de Steigers
Erfgoednieuws uit West-Vlaanderen

Is een uitgave van de Dienst voor Cultuur, in opdracht van de Deputatie van de Provincie West-Vlaanderen.

Redactieadres: *In de Steigers*, Dienst voor Cultuur, Provinciehuis Boeverbos, Koning Leopold III-laan 41, 8200 Sint-Andries (Brugge)

e-mail: jeroen.cornilly@west-vlaanderen.be

Redactionele coördinatie: Jeroen Cornilly

Vormgeving, pre-press: Philip Gesquière, Provincie West-Vlaanderen, Grafische Dienst

Druk: Provincie West-Vlaanderen, Grafische Dienst

Verantwoordelijke uitgever: Mieke Ackx, waarnemend diensthoofd Dienst voor Cultuur, Provincie West-Vlaanderen

Werkten mee aan dit nummer: Jeroen Cornilly, Sophie Muylaert, Marc Ryckaert en Bart Schotte

Gedrukt op milieuvriendelijk papier

